

6. Про затвердження Порядку ведення Реєстру методик проведення судових експертиз : наказ Міністерства України від 02.10.2008 р. № 1666/5 (зі змін та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0924-08#Text> (дата звернення: 10.09.2023).
7. Ярослав Ю. Ю. Оцінка висновку експерта за допомогою спеціальних знань. *Судово-психологічна експертиза. Застосування поліграфа та спеціальних знань в юридичній практиці*. 2019. № 3 (19). URL: <https://expertize-journal.org.ua/spetsialni-znannya/1064-yaroslav-yu-yu-otsinka-visnovku-eksperta-za-dopomogoyu-spetsialnikh-znan> (дата звернення: 10.09.2023).

Особливості огляду місця події за фактами виявлення трупів у водоймах

Микола Янковий,

канд. юрид. наук, доц., Одеський державний університет внутрішніх справ, м. Одеса, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5178-084X>, e-mail: m-802@ukr.net

Розглянуто особливості тактики огляду місця події за фактами виявлення трупів у водоймах. Основну увагу зосереджено на підготовці до огляду місця події за такими фактами, зокрема щодо добору необхідних науково-технічних засобів, які сприятимуть успішному проведенню слідчої (розшукової) дії.

Ключові слова: слідчий огляд; речові докази; побудова версій; криміналістична тактика; водойми.

Features of the Crime Scene Investigation with Discovered Corpses in Water Reservoirs

Mykola Yankovyi

This paper discusses the features of crime scene investigation tactics when corpses in water reservoirs are discovered. There is emphasized the initial stage actions for such a crime scene, including choosing necessary scientific and technical tools that contribute to the successful conduct of investigative (search) actions.

Keywords: investigative examination; physical evidence; hypothesis formulation; forensic tactics; water reservoirs.

У криміналістичній літературі цілком справедливо слідчому огляду приділено багато уваги. Зазвичай криміналісти огляд місця події розглядають як невідкладну слідчу (розшукову) дію, спрямовану на встановлення, фіксування й дослідження обстановки місця події, слідів кримінального правопорушення та злочинця, а також інших фактичних даних, які дають змогу сукупно з іншими доказами дійти висновку щодо механізму вчинення кримінального правопорушення й інших обставин розслідуваної події [1, с. 273—274]. Не зважаючи на кількість робіт, присвячених огляду, усі вони, за незначним винятком, не враховують особливостей огляду водної поверхні та дна водоймища, у зв'язку із чим підрозділи Національної поліції стикаються з певними труднощами проведення цієї слідчої (розшукової) дії.

Необхідно підкреслити, що слідчі (розшукові) дії, пов'язані з водоймами, потребують підвищеної уваги до пошуку, виявлення, фіксування, документального оформлення, вилучення й пакування речових доказів, а тому відрізняються від інших слідчих (розшукових) дій, мають свої особливості й потребують розроблення спеціальної тактики їх проведення.

На жаль, почасти слідчі та співробітники оперативних підрозділів недооцінюють значення огляду місця події, а тому такий огляд проводять формально, з описом у протоколі лише загальних деталей. Однак огляд є унікальною слідчою (розшуковою) дією, яка дає змогу доволі об'єктивно відтворити перебіг подій, зібрати докази, ще до початку кримінального провадження побудувати версії про деякі елементи криміналістичної характеристики вчиненого.

На думку більшості криміналістів, під місцем кримінального правопорушення розуміють місце, де вчинено злочин, або знаходяться його сліди [2, с. 214]. У разі

виявлення трупів у водоймах, місцем учинення кримінального правопорушення, на нашу думку, можуть бути: а) місце безпосереднього вчинення злочину; б) місце виявлення трупа; в) місце занурення тіла у воду. Як уже зазначено вище, тактика огляду місця виявлення трупа у водоймі має свої особливості. Так, під час підготовки до огляду місця події слід належно поставитись до добору необхідних науково-технічних засобів, які сприятимуть успішному проведенню слідчої (розшукової) дії. Ми вважаємо, що комплекс технічних засобів, необхідних для огляду місця події в разі виявлення трупа у водоймі, повинен містити: слідчу та криміналістичну валізи, фото- та відеокамери, пакувальний матеріал, чисті скляні банки та пробірки. У необхідних випадках слід підготувати засоби для діставання трупа із води, наприклад, «кішку», багор, мотузку тощо. Користуватися зазначеними засобами слід обережно, щоб не залишити пошкоджень на трупі.

Доволі важливе тактичне значення під час огляду місця виявлення трупа у водоймах має визначення методу, який застосовують під час такого огляду. Перевагу, на нашу думку, слід віддати ексцентричному (від центра — до периферії) методу. Також необхідно зафіксувати у протоколі точне місце розташування трупа щодо обраних орієнтирів, адже доволі часто труп, виявлений у водоймі, доправляють до берега або місця, де зручніше проводити огляд, і фактичне місце виявлення трупа не співпадає з протокольним (тобто місцем складання протоколу), що іноді сягає десятків кілометрів. У протоколі огляду місця події про це не зазначають, і огляд місця події перетворюється на огляд трупа. Подібні випадки призводять до втрати можливості проведення спеціальних гідрологічних досліджень із метою встановити місце занурення тіла у воду.

Зважаючи на обмежену кількість спеціальної криміналістичної літератури щодо тактики проведення слідчих дій, пов'язаних із водоймами, дозволимо собі відзначити і «зворотні» щодо наведених можливості гідрологічної експертизи — за часом і місцем занурення трупа у воду встановити ймовірне місце його знаходження у водоймі.

Під час огляду трупа на місці події слід звернути увагу на глибину занурення й позу трупа; на частини тіла, які перебувають у воді й над поверхнею води; на відповідність одягу порі року; плив труп або був нерухомим тощо. Важливе значення має опис у протоколі огляду місця події нашарувань піску, намулу, мазуту, водоростей. На основі даних про певні нашарування можна стверджувати про місце й час потраплення трупа у воду, оскільки дно водоймищ на різних ділянках і за певної пори року має різний тип ґрунту, рослинності й донних відкладень. Для великих водоймищ такі дані (із метою порівняння) можна отримати у відповідних гідрометеорологічних служб, оскільки останні сезонно їх фіксують, тож доцільно вилучати зразки зазначених нашарувань. Під час огляду одягу трупа слід звернути увагу на наявність у кишнях каміння й інших важких предметів і, за можливості, визначити їхню вагу. Якщо до трупа прив'язаний вантаж, то необхідно описати його характер, вагу, місце розташування й особливості вузлів. Ураховуючи час перебування трупа у воді, особливості середовища втоплення й обставини події, може стати в пригоді відібрання проб води з поверхневих і придонних шарів водойми для подальших лабораторних досліджень.

Місце виявлення трупа може співпадати з безпосереднім місцем учинення кримінального правопорушення, тому (залежно від характеру тілесних ушкоджень) під час огляду трупа необхідно організувати пошук знарядь злочину, слідів крові, слідів боротьби тощо (відповідно до загальної тактики огляду місця події).

Підбиваючи підсумки, слід зазначити, що огляд місця події є слідчою (розшуковою) дією, яка має важливе доказове значення. Своєчасний і тактично правильно організований огляд місця події за фактами виявлення трупів у водоймах дає слідчому змогу скласти найповніше уявлення про обстановку й обставини розслідуваної події, знайти, зафіксувати, вилучити й оцінити сліди злочину, зібрати матеріал для подальших гідрологічних та інших досліджень із метою встановити час і місце втоплення, систематизувати вихідну інформацію для висування й перевірки версій.

Не претендуючи на вичерпність досліджуваних нами особливостей тактики огляду місця події за фактами виявлення трупів у водоймах, вважаємо що існує потреба в дискусії фахівців на запропоновану тему, що, безумовно, принесе певну користь, адже зіставлення різних поглядів і позицій дасть змогу вдосконалити наявні науково-теоретичні положення, сприятиме поліпшенню викладання курсу криміналістики та спецкурсів криміналістичної спрямованості.

Перелік джерел посилання

1. Волобуєв А. Ф. та ін. Криміналістика : підручник : у 2 т. / за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В. О. Малярової. Харків, 2018. Т. 1. 312 с.
2. Криміналістика : підручник : у 2 т. / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків, 2019. Т. 1. 456 с.

До питання державного регулювання судової експертизи в Україні

Юрій Ярослав,

канд. юрид. наук, доц., Національний транспортний університет, м. Київ, Україна,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4720-7186>, e-mail: jaroslavexpert@gmail.com

Олег Голубенко,

Україно-німецьке підприємство «ДЕКРА ЕКСПЕРТ Україна», м. Київ, Україна,
e-mail: vakula.ua@gmail.com

Проаналізовано засади державного регулювання судової експертизи в Україні та за кордоном стосовно їх реформування. Висвітлено основні проблеми та шляхи їх розв'язання.

Ключові слова: *судова експертиза; державне регулювання судової експертизи.*

Forensic Examination Public Regulation in Ukraine

Yuriy Yaroslav, Oleg Golubenko

This paper examines public regulatory basics of reforming forensic examinations in Ukraine and abroad. The key challenges and addressing them are analyzed.

Keywords: *forensic examination; public regulation of forensic examination.*

В Україні існує дві групи судових експертів: державні та недержавні (приватні). Компетенція державних експертів і деяких недержавних підтверджується атестацією їх згідно з визначеним порядком, компетентність решти недержавних експертів, фахівців широкого спектру спеціальних знань, базується винятково на їх професіоналізмі в цих галузях. Розвиток недержавної експертизи має розв'язати проблему недостатності експертних кадрів, заощадити державне фінансування експертизи, але головне, підняти планку наукової конкуренції спеціальних експертних знань, що сприятиме встановленню істини в судових процесах. Реалізація принципу незалежності судової експертизи нашою системою регулювання з боку органів державного управління.

В радянські часи в Україні організаційно-правові питання експертизи регулювались процесуальними кодексами. Загальнодержавний регулятор експертизи визначений не був, регулювання проводилось у межах відомств на підставі підзаконних актів. Із набуттям незалежності України Верховна Рада прийняла «Концепцію судово-правової реформи в Україні» [1], у п. 1 розд. V якої було поставлено задачу «створити судову експертизу, як важливу і самостійну інституцію, незалежну від органів попереднього розслідування, діяльність якої повинна регулюватись процесуальним законодавством». Суперечності у відомствах не дали змоги її виконати і донині. Пізніше організаційно-правова концепція судової експертизи була закріплена у спеціальному Законі України «Про судову експертизу» [2]. Цей закон вперше легалізував статус професійних судових експертів, які набувають освіту у вищих навчальних закладах, після чого спеціалізуються та підвищують кваліфікацію на курсах та в інститутах удосконалення відповідних міністерств та відомств, «фахівці, які не є працівниками державних спеціалізованих установ і мають на меті здійснювати експертну діяльність, проходять навчання з відповідної експертної спеціальності в державних